

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ט

פרשת נח

א. תוספת ברכה .

פרק ו', פסוק ט': **צַדִּיק תְּמִים** היה בדרותיו את האלהים התהלך (ו' ט')

במאמר הקודם דייקנו ופרשנו את כפל לשון התוארים, דהיינו צדיק תמים היינו את האלהים התהלך, וגם אפשר לפרש עפ"י הידוע, דיש אדם אשר בינו לבין עצמו מתנהג בצדקת ויראת ה', ובישבו בין אנשים חפשים בדעה ובמעשים מראה עצמו כאחד מהם. ויש להיפך, שבינו לבין עצמו הוא חפשי בדרכיו, ובישבו בין אנשים יראי ה' לובש מסוה יראה גם הוא. ומספר הכתוב, כי לנה היו שתי המעלות הנכונות, הי' צדיק בדרותיו — בתוך אנשי הדור, אעפ"י שהיו רשעים כדור המבול ולא חיקה את מעשיהם (ומשמעות הלשון בדרותיו — בין אנשי דורו, כמש"כ במאמר הקודם), וכן בהיותו רק את האלהים, כלומר בסתר ביתו, באין איש אתו, אחו גם כן במדת צדקתו.

עאלות

1. איך פרשנו מבין את המושגים: "צדיק, תמים" ומה הוא מן המקובל?
2. מהו הרמז האפשרי בפסוק מאפשר לו לאמר כך?
3. האם ניתן לראות בפירושו זה את הדי תקופתו של פרשנו?

* * *

ב. באור יש"ד.

פרק ו' פסוקים יא', יב':

(יא) ותשחת הארץ. אנשי הארץ וכן ותמלא הארץ, וכמוהו וכל הארץ באו מלרימה: לפני האלהים. כעבד שעבר עבירה לפני רבו ולא ירא ממנו, כן הטאו בני אדם לפני האלהים, והענין שהיו אנשי משחית ואמרו אין אלהים שופטים בארץ: חמם. בגזל ועושי ולקחת גם הנשים בחזקה, ובכל שאר תועבות ה' אשר שנא, כי מלת חמם כולל כל מיני עול המנגדים לשקול דעת האדם, כגון רליחת אדם וההכחשה גמורה באדון הכל צ"ה, שאין תועבה גדולה הימנה, והודיע הכתוב שאנשי הדור ההוא הגיעו להשחתה היותר עלום שכל ההשחתות, כי חלקו על דעתם, השפילו רוממות נפשם וכחשו בה, נחרו בחלקלקות באין פחד אלהים, ובכל מיני שיקולים נפשם חפלה, עד שנתחייבו כליה: (יב) את דרכו. מעשי האדם נמשלו לדרכים לפי שיש בכל מעשה שתי דרכים, האחת טובה והאחת רעה, וכיד האדם לבחור אחת משתיים כרלונו:

עאלות

1. מאיזו טעות רוצה פרשנו להציגנו באורו קטע הראשון?
2. מה חידושו ב: "לפני אלהים"?
3. מהי הדרך של המושג "חמם" ואיך יתכן שזה יכלול כל כך הרבה דברים?
4. "חלקו, השפילו, וכחשו" מה רוצה פרשנו להצגנו בכל זה?
5. מה הרעיון שמעשי האדם נמשלים לדרכים ומה צילינו לראות מכך?

* * *

ימים — עד שבע מאות ושמונה מאות שנה — לא יכול הדור הצעיר לבוא לידי ביטוי. דבר זה נשתנה, משנתמעטו חיי האדם. מעתה יכלו הרשעים במהרה, ודור ישרים יקום החתיהם. מכאן ואילך יביט האדם קדימה, ותקות העתיד היא לבני הנעורים. רק אם ישוב האדם לאלהיו, ויחד עם תשובתו ישוב גם השלום כימי עולם, רק אז ישוב האדם להאריך ימים בארץ. רק אם ישוב האדם לעבוד את ה', תשוב גם הארץ להיות לו לגן עדן (ישעיה סה, יז; כ).

משנתחדשו פני האדמה, נשתנו בני האדם זה מזה; אך יותר מהם נשתנו האומות. חלוקת הארץ ליבשות וארצות חסמה את דרכי התחבורה; ורק כעבור אלפים בשנים יתגברו על כך בדרך מלאכותית. כך הושם מחסום בפני התפשטות הרע: אכן, זה אלפים בשנים לא היתה ההשחחה נחלת העולם כולו. חילוף הדורות משנה הליכות עולם: עמים צעירים ורעננים יורשים אומות מושחתות ומנוונות. אם נצרף את כל הדברים האלה, נבין את משמעות הפסוק הזה, — הפותח תקופה חדשה בהתפתחות האדם וחינוכו. וכך אמר ה': אף אם לב האדם ישאף אל הרע — כבר מנעוריו, — הרי לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי; אלא זאת אעשה בארץ: כל הניגודים יתקיימו בה תמיד, בעת ובעונה אחת, — כעונות של שנה ויממה.

אם יורשה לנו לדלות כמר מדלי ממעמקי ההנהגה האלהית, היינו אומרים: חידוש זה של פני הארץ פתח דרך חדשה לחינוך האדם. מכאן ואילך, האדם תלוי תמיד בכוחות אחרים. מעתה, אין די "לזרוע אחת לארבעים שנה"; האדם תלוי תמיד בכוחות אחרים; לעולם אין הוא בטוח בקיומו ובמילוי שאיפותיו.

זאת ועוד: בעקבות החידוש הזה נשתנו בני האדם זה מזה; הם שונים זה מזה במעלותיהם, — אך הם שונים גם בדריגת חסרונותיהם.

התמורות המהירות שבתנאי החיים גם קיצרו את חיי האדם; לא ארכו הימים אחרי המבול, וחיי האדם ירדו למידתם היום. והשוה את דברי כלב, המתפאר באוני יהושע: "עודני היום חזק כאשר ביום שלח אותי משה ככחי אז וככחי עתה" (יהושע יד, יא); היה זה אפוא דבר נדיר, שאדם בן שמונים וחמש יהיה חזק כבן ארבעים. והשוה גם את האמור בתפילת משה: "ימי שנתינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" (תהלים צ, י). קיצור חיי האדם הוא סייג לקץ הרשעה; אכן, לא לעולם חוסן שלטון הרשע; גם העו שבעריצים לא יאריך ימים על ממלכתו, לא ימשול הרבה יותר מחמשים שנה. מתקיים בסופו של דבר: "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז" (תהלים ה, ג). מלכות ה' מושחתת — לא על "פקחות הזקנים", — אלא על התום והטהרה של ילדים ובני נעורים. כל ילד הוא מלאך ביום היולדו. אולם, כל עוד הרשעים האריכו

אלה

1. קרא שוב את הפסוק, מה מצא פרשנו כאן לתלות בו את רציונותיו?
2. מה לדעתו החידוש כאן?
3. "התמורות המהירות קיצרו את חיי האדם", האם זו קביעת צומדה או מיטוי לצונז או להיפך - יתרון?
4. על מה מושתתת מלכות השם ומה הרציון בכך?
5. מה ומה הם תקוות הצטייד?
6. מתי יאריך האדם את שנותיו?
7. מה קרה לדרכי התחבורה, מתי ולמה השתנו ואיך ומתי התגברו על כך?
8. "צמיח צעירים יורשים אומות מושחתות" האם זו נבואה או הפטחה?
9. איך כל זה "נכנס" לפירוש פסוקנו?
10. היש לך השערה למה "התפיוט" פרשנו כל כך כאן?

ד. רמב"ן.

ט. (ג) כל רמש אשר הוא חי. ירמוז לבהמה ולחיה ולעוף וגם לדגי הים * כי כלם נקראים רמש, כדכתיב כל נפש החיה הרומשת אשר שרצו המים ³⁸:

(ד) אך בשר בנפשו דמו. כתב רש"י בעוד נפשו בו בשר בנפשו לא תאכלו הרי אבר מן החי. ואף דם ³⁹ לא תאכלו הרי דם מן החי. אם כן יאמר * בשר בנפשו ודמו לא תאכלו. וזה כפי הפשט איננו נכון, ולפי המדרש * איננו אמת. שלא נצטוו בני נח אלא על אבר מן החי כדברי חכמים, לא על דם מן החי כדברי רבי תנינא בן גמליאל ⁴⁰, אבל פירושו אך בשר בנפשו שהיא דמו לא תאכלו, כי נפש כל בשר דמו הוא ⁴¹:

אלה

1. מה מביאו לפרש את פסוק ד' כפי שפירש?
2. איך רש"י מביא את פסוק ד' ולמה פרשנו אינו מסכים צמח?
3. מה - לבסוף - פירושו הוא?

ד אך בשר בנפשו דמו. כן טעמו אך בשר עם נפשו שהוא דמו לא תאכלו. כטעם לא תאכל הנפש עם הבשר (דברי יב, כג), כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא. וזאת הנפש המתנועעת והמרגשת היא הגוף.⁸

ה ואך את דמכם. פירושו התרתי לכם לשפוך דם כל חי זולתי דמכם של נפשותיכם, שאתם אדם, לא התרתי רק אדרשנו. כטעם דורש דמים.⁹ וזה כלל¹⁰, ואחר כך ביאר ומיד האדם, אם יהרגו רבים את יחיד, או יחיד את יחיד אני אדרוש הדם, גם אדרשנו מיד כל חיה, שאצוה לאחרת שיהרגנה. והנה החיות מותרות לכם ולא אתם להו.

אבות:

1. איך פרשנו מין ומכר את פסוק ד'?
2. מה קשיות מוצא פרשנו ואיך הוא מסביר את פסוק ה'?
3. מה הכסף לומר פרשנו בפסוק זה?

1. ספורנו עם פירוש הרב י. קומרמן.

פרק יא' פסוקים לא', לב' :

(לא) לָלַכְתָּ אֶרְצָה בְּנֶעַן. המוכנת אל גרם המעלות במשקלות²³, ורצויה מכל הארצות, כְּאָמְרוּ "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֹתָהּ" (דברים יא, יב). וְלֹא הִזַּק אֲוִירָה בְּגִשְׁם הַמַּבּוּל כְּאֲוִיר כָּל שְׂאֵר הָאֲרָצוֹת, כְּאָמְרוּ "לֹא גִשְׁמָה בַּיּוֹם זֶעַם"²⁴ (יחזקאל כב, כד), וְכָבֵד אָמְרוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה "אֲוִירָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְחֻכֵּים"²⁵.

(לב) וַיִּמַּת תְּרַח בְּחָרֶן. וְלֹא הִשְׁתַּדַּל לְהַשִּׁיג מָה שֶׁפָּנּוּ לְהַשִּׁיג בְּנִסְעָם מְאוּר כְּשִׁדְּיִים²⁶, וְלֹא בָּא כָּל אֶצֶל אַבְרָהָם בְּהִיּוֹתוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וּבְקָרָאוֹ שֵׁם בְּשֵׁם ה', עִם כָּל גְּדֻלַּת שְׁמוֹ אֲזַי²⁷. וְהִפָּךְ זֶה עֲשָׂה לוֹט זְמַן מָה, וְלִכְּנֹן זָכָה הוּא²⁸ וְנָרְעוּ²⁹ בְּחֵלֶק מָה מִמִּתְּנוּת אַבְרָהָם, וְלֹא זָכוּ לָזֶה שְׂאֵר צְאָצְאֵי תְּרַח הַקְּרוּבִים לְאַבְרָהָם כְּמֹהוּ אוֹ יוֹתֵר.

23. כי היתה זאת הליכה יזומה מצדם עוד טרם ציווי "לך לך".²⁴ כדרשת ריש לקיש בזבחים קיג, א, ולא לפי פשוטו שאין הגשמים יורדים שם כאשר "וחרה אף ה' ועצר את השמים וכו'".²⁵ בבא בתרא קנח, ב במאמר רבי זירא כאשר עלה לארץ ישראל, ומפרש

אבות:

1. מה חידושו של פרשנו במיאורו את פסוק לא'?
2. איך החדר מכר את הפסוק מ'חזקאל'?
3. פרשנו קובץ כי מצלות ארץ ישראל היו ידועות כבר, למה חשב לו להדגיש זאת כאן?
4. מתי מת תרח, למה לא צלח לארץ?
5. איך אפשרה התייחס לכך זה?
6. כמה זכה לוט ולא זכו מצאית אחרים של תרח?

רש"י: שמשעליתי לארץ ישראל נתתי את לבי לצאת משיטתי הראשונה ולעמוד על אמיתות דברים. (עכ"ל). מעלות אלה של ארץ ישראל היו ידועות, איפוא, למשפחת תרח (כחלק מתרבות האנושות דאז, או ממסורת ישיבת שם ועבר).

כ

26. ובוה 'מת' עוד לפני 'הסיפור המכוון' (ראה רבינו לעיל פסוק יא) בזה שהתעלם ביודעין ממה שכיוונו בצאתם בדרך לארץ ישראל, דהיינו להשיג מושכלות (לעיל פסוק יא, ברבינו). 27. חז"ל בבראשית רבה לפסוקנו מעירים: לפי שהיה אברהם מפתח ואומר, אצא ויהיו מחללים בי שם שמים ויאמרו הניח אביו לעת זקנתו ויצא (עכ"ל). לעומתם עומד רבינו לא על סכנת חילול השם ביציאת אברהם והתנתקותו מאביו, כי אם בהתנערות תרח מדתו של בנו בקראו בשם ה' - גם כשיתלווה לדרך זאת כבוד וגדולה. תרח מת ששים שנה אחרי שיצא אברהם לארץ כנען. ואם כן היה יכול בשאר שנותיו להמשיך בהליכה לארץ כנען לפגוש את בנו ולהיות מושפע ממנו בקראו בשם ה'. מי שיכול לידבק בצדיק ואינו עושה זאת - מת! 28. ההלך יגה, "וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים". ומפרש רש"י: מי גרם שהיה לו זאת? הליכתו עם אברם. 29. שקיבלו ארץ עמון ומואב, ואסור היה לבני ישראל לפגוע בהם (ועיין בהרחבה ברמב"ן לבמדבר כה, יח).